

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia

Doktorikontsert

Eesti Filharmoonia Kammerkoor

Dirigent Lodewijk van der Ree

Momir Novaković ^{AKORDION}

Kaija Lukas ^{VIIUL}

Kavas

Fabrizio Nastari uudisteoste esiettekanDED

31.03.2023 – 18.00

Tallinna Filharmoonia Mustpeade maja

Fabrizio Nastari (1990)

„Nostra Ignuda Natura“ koorile (2022)

Eesti Filharmoonia Kammerkoor

Dirigent **Lodewijk van der Ree**

„Elogio della Caduta“ viiulile ja akordionile (2023)

Kaija Lukas (viiul)

Momir Novaković (akordion)

I

**Dialogo di un venditore
d'almanacchi e di
un passeggero**

Oh che vita vorreste voi?
non la vita passata,
ma la futura.

II

**Canto notturno di un pastore
errante dell'asia**

Cade, risorge, bianco, scalzo
corre, anela
varca torrenti e stagni
vecchierel
mezzo vestito e scalzo,
con gravissimo fascio in su le
spalle,
senza posa o ristoro
lacerato, sanguinoso
abisso orrido, immenso
tale è la vita mortale

La quiete dopo la tempesta

Chiaro il fiume appare.
Ogni cor si rallegra
O natura cortese

I

**Almanahhide müüja ja
möödakäija dialoog**

Ah, aga millist elu teie siis
tahaksite?
Mitte möödunud elu,
vaid seda elu, mis tuleb.

II

Rändkarjase öölaul Aasias

Kukub, tõuseb,
hall, paljajalu
jookseb, ähib
koskedest, laukaist läbi
närudes, paljajalu
määratu raske
koms turjal
ei söö ega puhka
üleni verevermeis
jõuab võikasse kuristikku
nõnda hale
on elu maine pale

Rahu pärast tormi

helgib jälle selge jõgi
igaüks rõõmustab
oo viisakas loodus

III

Dialogo di un Folletto e di uno Gnomo

Ma ora che ei sono tutti spariti,
la terra non sente che
le manchi nulla
le stelle e i pianeti non mancano
di nascere e di tramontare
E il sole non s'ha intonacato
il viso di ruggine

IV

La ginestra

odorata ginestra,
contenta dei deserti
fior gentile commiserando
mandi un profumo
che il deserto consola
Secol superbo e sciocco
Magnifiche sorti
Animale stolto nato a perir
Dice a goder son fatto
Fetido orgoglio
Empie le carte
Odorata ginestra
ti vidi de' tuoi steli abbellir
l'erme contrade
Ma non eretto con forsennato
orgoglio inver le stelle
Innanzi al futuro oppressor

III

Õhuvaimu ja gnoomi dialoog

Aga nüüd, kus nad kõik
on kadunud,
ei tunne maa,
et tal midagi puuduks
tähed ja planeedid sünnivad
ja lojuvad endiselt
Ja päikesegi pale
pole rooste läinud

IV

Luudpõõsas

lõhnav luudpõõsas,
kõrbega rahul armas õis
teiste valule kaasa tundes
täidad õhu magusa lõhnaga
mis kõrbet lohutab
Upsakas, rumal sajand
Hiilgavad saatused
juhmakas loom, hukuks sündinud
väidab, et sündis hüveks
haisva uhkusega täidab lehekülgi
Lõhnav luudpõõsas, olen näinud,
kuidas su oksad ehivad
hüljatud alasid
oma pead ei tõsta sa
totras uhkuses
tähtede poole mõne
tulevase rõhuja ees

E piegherai sotto il fascio mortal
non renitente il tuo capo
innocente ma non piegato
Insino allora indarno
codardamente supplicando
Dove e la sede e i natali non
per voler ma per fortuna avesti
Ma più saggia, ma tanto
meno inferma dell'uom,
quanto le frali tue stirpi non
credesti o dal fato o da te
fatte immortali.

V

Dialogo della Natura e di un Islandese

Una bella mummia
un fierissimo vento
lo stese a terra e sopra gli edificò
un superbissimo
mausoleo di sabbia
disseccato perfettamente
collocato nel museo di non so
quale città

VI

Alla luna

O graziosa Luna
lo mi rammento
lo venia pien d'angoscia a
rimirarti

paindub halastamatu
surmajõu all
ükskord su süütu pea
ent sa ei paindu arutuna,
argpüksi kombel
kui su asupaika ja
sündi ei suuna tahe,
vaid saatus
oled elutargem, mitte hale
nagu inimene, sest oma hapraid
võrseid ei pea sa eales ei loomult
ega teeneilt surematuks.

V

Looduse ja islandlase dialoog

Kena muumia
pöörane tuul
paiskas ta pikali
ja ehitas
islandlase kohale
uhke liivast mausoleumi.
ta kuivas ilusti ära
ja viidi kes teab
millise linna muuseumi

VI

Kuule

Oo imekaunis kuu
mul on veel meeles
käisin sind suures ängis
imetlemas

Tu pendevi allora su quella selva,
siccome or fai,
che tutta la rischiari.
Ma nebuloso e tremulo
dal pianto,
il tuo volto apparìa.
Mia diletta luna
E pur mi giova la ricordanza,
e il noverar l'etate
del mio dolore.
Oh come grato occorre
il rimembrar
delle passate cose,
ancor che triste,
e che l'affanno duri!

VII

Cantico del Gallo Silvestre

ma un silenzio nudo, e una
quiete altissima, empiranno lo
spazio immenso.
questo arcano,
mirabile e spaventoso
dell'esistenza universale,
si dileguerà e perderassi

ja sina rippusid seal metsa kohal
nii nagu nüüdki,
muutes metsa valgeks
Ent tookord uduselt
ja pisarate võbeluses
paistis mulle su pale.
Mu armas kuu
Ja siiski on sest abi,
kui meenutan ja räägin sellest
ajast, kui tundsin valu.
Ah, küll see on meeldiv
meenutada seda,
mis nüüd on möödas,
olgu see kas või kurb
ja kestku valu!

VII

Metskuke laul

aga paljas vaikus
ja ülim rahu
täidavad tohutut avarust.
see kõikehõlmava eksistentsi
imeline ja jahmatav saladus
lahustub ja
läheb kaotsi

*Tõlge eesti keelde: Maarja Kangro (Tallinna Ülikool)
Estonian translation by Maarja Kangro (Tallinn University)*

Rondo-reekviem vastamata küsimustele

Giacomo Leopardi kirjandusteosed avaldasid 20. sajandil itaalia heliloojatele suurt mõju, mis oli seotud tema laialdase populariseerimisega Itaalia kõige romantilisema poeedina, ehkki Leopardi ise oli alati sellise märgistamise vastu. Sulam peenest poeesiast, retoorilisest meisterlikkusest ja eksistentsiaalsest mõtlemisest muudab Leopardi loomingut hindamatuks võimaluseks mõtiskleda paljude Lääne ühiskonna pikaajaste dilemmade üle, nagu inimkonna koht meie planeedil, kannatusterohe elu põhjus, elu kaduvuse ja surma müsteerium. Lisaks teemade sügavusele on heliloojaid köitnud ka Leopardi kirjutiste musikaalsus nii poeesias kui proosas – omadus, mis on inspireerinud selliseid meistriteoseid nagu Goffredo Petrassi (1941) ja Mario Panatero (1954) „Coro di morti“ („Surnute koor“) seaded või Ferruccio Busoni „Il sabato del villaggio“ („Küla laupäevaõhtu“, 1882).

Nende kõrgetasemeliste oopuste seas paistab Fabrizio Nastari „Nostra ignuda natura“ silma mahukaima poeedi sõnu muusikasse seadva kooriteosena. Erinevalt teistest heliloojatest, kes on keskendunud ühele tekstile, võttis Nastari värsse kogumiku „I canti“ („Laulud“) erinevatest luuletustest – „Alla luna“ („Kuule“) ja „La ginestra“ („Luudpöösas“) –, samuti katkendeid proosatekstidest, mis pärinevad kogumikust „Operette morali“ („Väikesed moraalteosed“) ja ühendas need originaalsesse „libretosse“.

Esmapilgul on teos selges seitsmeosalises rondovormis ehk ABA²CA³DA ülesehitusega. A osad on seatud proosakatkenditele ning esindavad rohkem koraalilikku ja harmoonilist komponeerimisviisi. Kõik ülejäänud osad esitlevad jällegi luuleridu ning näitavad laiemat kontrapunktilise lähenemise kasutust. Muusikalist materjali – olenemata sellest, kuidas see on tuletatud – iseloomustab selgus ja lihtsus. Meloodilised või harmoonilised žestid on sageli läbi imbutunud tugevast struktuurilisest

tähendusest, samas kui faktuuritehnikaid võib üldiselt vaadelda kogu kooriinstrumendi hüper-žestidena.

Põhjalikum analüüs näitab, millest muusikaline materjal on mingitel juhtudel ajendatud ja kuidas organiseeritud. Kaks erinevat, kohati rakendatud tehnikat, mis kumbki mängib olulist rolli helilooja poeetikas, võib kokku võtta ühe sõnaga – „paroodia“. Vanamuusika kontekstis tähistab „paroodia“ imitatsioonilist tehnikat, milles muusikaline ja struktuuriline materjal laenatakse teisest teosest ja tõstetakse üle – vähem või rohkem rangelt – uude kompositsiooni. Nastari pöördub selle tehnika poole C osa alguses, võttes aluseks itaalia renessansiaegse polüfooniameistri Giovanni Pierluigi da Palestrina „Missa Ut Re Mi Fa Sol La“, mille reeglid kohendab aga kaasaegse muusikalise keele teenistusse. Selle osa tekstis pöördub poet hapra metsiku luudlille poole, leinates inimese tühist saatust, kummalist mõõtmatute ambitsioonidega looma, kes keeldub mõistmast, kuivõrd habras ta on laiemas Looduse raamistikus. Selles mõttes ei avalda paroodiatehnika austust mitte ainult kooritraditsioonile, vaid on laetud sügavama tähendusega. Valides paroodia, toob helilooja vaimuliku muusika sümboolsed viisid üle ilmalikule tekstile, muutes selle sekulaarseks palveks. Ajalooline tehnika on seega kasutuses muusikažanrite nihestamiseks ja ümberpaigutamiseks, mille käigus rakenduvad nende ekspressiivsed väljendusvahendid.

Täiesti teistsugune paroodia tuleb mängu siis, kui Nastari loob kontrasti poeetilise teksti ja muusika vahel, nagu juhtub osas D. Tekst jutustab siin islandi rändurist, kes kohtab Aafrikas pärast eluaegset maailmarändamist isikustatud Loodust. Ta küsib Looduselt, miks me kõik elame meelega elu, kuid sureb enne, kui saab vastuse. Tema surnukeha, mille kõrbetuul suurepäraselt mumifitseerib, leiab hiljem koha muuseumieksponaatide seas. Kurva muusika asemel otsustab Nastari – nagu Leopardigi – muumiat hoopis narritada, skandeerides meeldivat viisi sõnadele „una

bella mummia" („üks kena muumia“). Erinevalt esimesest juhtumist on paroodiat siin mõtestatud iroonilise võttena ja see töötab vastupidiselt, määrates teksti koha, väljendades autori häält tema sõnade taga – tegelikku tähendust, tegelikku tooni, hoolimata sellest, kui see on ka vastandlik teksti ilmsele tähendusele. Irooniat on mõistetud iidse filosoofilise retoorika vahendina välise destabiliseerimiseks ja tõe peegeldamiseks. Iroonia paneb vees peegelduva pildi virvendama ning näitab nii vett kui ka pilti sellistena, nagu nad tegelikult on.

Kasutades irooniat ajendina, meenutab Nastari muusika Leopardi filosoofilist poeesiat, peegeldab selle lõplikku olemust proto-loovuurimuse kaudu, st luues teadmist teadusliku meetodi abil ja loomingulise lähenemise kaudu. Lisamaks veel sügavamat kihti sellele protsessile, vaadeldakse Leopardit selles teoses kui praeguse aja prohvetit, kes käsitleb tänapäeva kultuuri kõige kesksemaid probleeme. Leopardi nägi kogu oma luules ette antropotseeni ja posthumanistlikku debatti ning sõnastas mõned kõige mõjuvamad küsimused inimkonna kohta, igavesed miks-küsimused, mis inimkonna ajaloos kõlavad, kõik need vastuseta küsimused, mida me alati endaga kaasas kanname. Kuna vastust pole, on ainuke vastus esitada endale küsimusi – igal ajal, et tundmatut välja ajada selle teadvustamise kaudu. Kasutades laval inimeste koori, kokku sobitatud hääli, kõlab „Nostra ignuda natura“ reekviemina – helilooja definitsioon – kõigile neile võimalustele, mis meil on olnud neid küsimusi küsida ja mis on traagiliselt käest lastud.

Selle õhtu kava metafoorse lõpetusena pakub „Elogio della caduta“ viiulile ja akordionile veel üht iroonilist mõtisklust muusika struktuurilise elemendi – kadentsi abil. Itaalia keeles on *cadenza* ja *caduta* sarnased sõnad, viimane pilkab esimest ning mingil määral muudab selle tähendust. Kui kadents on *par excellence* edasi lükatud hetk – ootus, et mingi pinge saab otsustava energiapuhanguga lahendatud, siis *caduta* ehk langus tähistab ootamatut pinge alanemist, ootamatut algust, mis lähtub selle

energia juhuslikust hajumisest. Teoses „Elogio della caduta“ viivad mõlemad kadentsiaalsed momendid esialgsetele ootustele mittevastava töötluseni, avades sellega välja hoopis uutele muusikalistele ideedele. Leopardi rändur, kes seisab silmitsi Loodusega, sureb kõigi oma küsimustega, ja tema kõrbetuule käes kuivav ihu sümboliseerib arupärimise enda tühisust. Samamoodi sulavad kahe instrumendi kadentsid uute muusikaliste sündmuste tuules. Täna kontserdikavas kordab „Elogio della caduta“ samu küsimusi, mis Leopardi luuletus, luues omamoodi metateatri muusikas ning tuues välja heli kaudu mõned võimalikud, haprad, mitte-vastused.

Giovanni Cestino (Milano ülikool)

Giacomo Leopardi's literary works exerted a great influence on Italian composers during the 20th century, following the large popularization of his character as Italian most important Romantic poet—although he always rejected such a labeling. A tight meshwork of exquisite poetry, rhetorical mastery, and existential thinking makes Leopardi's work an invaluable occasion to ponder a range of longstanding Western dilemmas, like mankind's place within our planet, the reason for a life of suffering, the mystery of transience and death. Beside the depth of the topics, composers were also attracted by the musicality of Leopardi's writing, in both poetry and prose—a quality that has nurtured masterworks such as the settings of *Coro di morti (Choir of the Dead)* by Goffredo Petrassi (1941) and Mario Panatero (1954), or Ferruccio Busoni's *Il sabato del villaggio (The Village Saturday Night)* (1882).

In this high-profile scenario, *Nostra ignuda natura (Our Naked Nature)* by Fabrizio Nastari stands out as the largest choral work to date that sets to music the poet's words. Differently from other musicians, who focused on a single work, Nastari elicited verses from some of the major poems from *I canti (The Songs)*, such as *Alla luna (To the Moon)* and *La ginestra (Wild*

Broom), or passages from prose pieces who make up the collection *Operette morali* (*Small Moral Works*), and combined them in an original "libretto".

At a glance, the composition has a clear, seven-part *rondo* form, or an ABA²CA³DA structure. Here, the "A" sections present a more choral, harmonic writing, and set to music all prose quotations; all others sections instead set poetic verses, and reveal a wider use of contrapuntal elaboration. Musical materials — no matter how they are generated — are characterized by clarity and simplicity. Melodic or harmonic gesture are often imbued with a strong structural meaning, while textural techniques can be considered globally as hyper-gestures of the whole choral instrument.

A more in-depth analysis reveals how musical materials have been triggered and organized in some special cases. Two different local techniques can be grouped under a single word, "parody," and both represent a crucial element in the poetics of the composer. Understood according to the meaning in Early music, "parody" defines an imitative technique in which musical and structural materials are borrowed from another composition, and are transposed — more or less strictly — into another.

Nastari resorted to this device at the opening of section C, taking the *Missa Ut Re Mi Fa Sol La* by Italian master of Renaissance polyphony Giovanni Pierluigi da Palestrina as a model, but "converting" its rules to serve a modern musical language. In the text of this section, the poet addresses the frail wild broom flower his mourn for man's void destiny, a strange animal with immeasurable ambitions who refuses to understand how equally frail he is in the broader framework of Nature. In this sense, the parodic technique not only pays homage to choral tradition, but is charged with a deeper meaning. Choosing the parody, the composers applies the

symbolic modes of sacred music to a secular text, turning it into a secular prayer. A historical technique is thus used to dis-locate and re-locate musical genres, mobilizing their expressive values.

A totally different kind of parody is at play when Nastari creates a contrast between the poetic text and the tone of the music, as happens in the section D. Here, the text tells of Icelandic traveller who encounter the personification of Nature in Africa after a lifetime spent traveling the world. He asks the Nature why we all live a life in despair, but dies before he obtains an answer. His corpse, perfectly mummified by the desert wind, will later be displayed in a museum. Instead of a sorrowful music, Nastari fools the mummy – as Leopardi does – chanting a sweet tune on the words “una bella mummia” (“a fine mummy”). Unlike the first case, here parody is intended as a technique of irony and works in reverse, locating the text, expressing the author’s voice behind his words—the real meaning, the real tone, no matter if opposite to the apparent meaning of the text. Irony is understood as the ancient philosophical rhetoric means to destabilize appearance and revealing truth. Irony makes the image reflected in the water tremble and reveals both the water and the image for what they really are.

In using irony as a trigger, Nastari’s music recalls Leopardi’s philosophical poetry, reflects its ultimate nature as proto-artistic research, that is, a way of producing knowledge by scientific method through an artistic approach. To add an even more profound layer to this operation, Leopardi is targeted in this piece as a current prophet of some of the most central issues in culture today. Throughout his poetry, Leopardi anticipated the Anthropocene and Posthuman debate, and articulated some of the most compelling questions about mankind, the eternal *whys* that resonate in human history, all the unanswered questions we will always carry with us. Since there is no answer, the only answer is to ask ourselves questions – at all times, as a way of exorcising the unknown through awareness of it.

Staging a choir of people, an alliance of attuned voices, *Nostra ignuda natura* rings out a Requiem — the composer's definition — for all the opportunities we have had to ask these questions and tragically missed.

As a metaphorical completion of this evening's program, *Elogio della caduta* (*Praise to the Fall*) for violin and accordion offers another ironic meditation on a musical device, the *cadenza*. In Italian, *cadenza* and *caduta* are similar words, the latter mocking the former and somehow reversing its meaning. If a *cadenza* is the suspended moment *par excellence* — the expectation that something tense will be resolved in a conclusive outburst of energy — the *caduta*, the fall, is an unexpected act of lowering tension, an unexpected beginning arising from an accidental dissipation of its energy. In this piece, both the cadential moments lead to an elaboration that does not meet initial expectations and instead opens the field to new musical ideas. Leopardi's traveller, facing the Nature, dies with all his questions, and in his flesh drying in the desert wind is symbolized the very vanity of his questioning. Similarly, the *cadenzas* of the two instrument melt with the sand brought by new musical events. In today's concert program, *Elogio della caduta* replicates the same questions as Leopardi's poem, in a kind of meta-theater in music, bringing out through sound some possible, frail, non-answers.

Giovanni Cestino (University of Milan)

Fabrizio Nastari (1990) on itaalia helilooja, kelle esteetika baseerub irooniliste võtete kasutamisel. Praegusel hetkel on ta omandamas doktorikraadi loomingulise uurimuse alal Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias. Kasutades paljusid erinevaid tehnikaid, et luua kontraste või otsida kooseksisteerimist erinevate muusikaliste faktuuride vahel, soovib Nastari peegeldada kaasaja absurdsust ja inimloomuse kompleksust. Põhiline roll selles on iroonial kui inspiratsiooni allikal ning retoorilisel ja kompositsioonilisel vahendil. Ta tegutseb aktiivselt uurijana, avaldades teadusartikleid ja esitledes oma uurimusi rahvusvahelistel konverentsidel.

Nastari muusika sünnib koostööst muusikutega, kelle jaoks ta teoseid kirjutab. Paljude ansamblite ja muusikute hulgas, kellega ta on koostööd teinud või tegemas, on Eesti Filharmoonia Kammerkoor, Mivos Quartet, L'Arsenale Ensemble, BlowUp! Percussion, Paolo Ravaglia, Momir Novaković, Quartetto Indaco, Tema Quartet, Estica Puhkpillikvintett, Prezioso String Quartet, unassisted fold jne. Tema muusikat on mängitud sellistel olulistel festivalidel nagu Nuova Consonanza, Eesti Muusika Päevad, RavennaFestival, highSCORE Festival, UNM Festival, VIPA Festival, Le forme del suono, festival COMMUTE jt. Klassikalisele kitarrile ja klaverile lisaks on ta õppinud kompositsiooni, elektroakustilist kompositsiooni ning koorijuhtimist Ottorino Respighi nim konservatooriumis. Alates 2017. aastast elab ta Tallinnas, kus ta omandas magistrikraadi klassikalise kompositsiooni alal Toivo Tulevi ja Helena Tulse käe all.

Fabrizio Nastari (1990) is an Italian composer whose aesthetic is based on the use of ironic devices. He is currently pursuing a PhD degree in Artistic Research at the Estonian Academy of Music and Theatre in Tallinn. Using a broad spectrum of techniques, to create contrast or to seek cohabitation for different musical textures, Fabrizio wants to reflect upon the absurdity of the time we live in and the complexity of the human being. Irony has a primary role as inspiration and as a rhetorical and compositional tool as

well. He is active as a researcher through the publishing of articles and presenting his works at international conferences as well.

His music has been performed by important performers such as Estonian Philharmonic Chamber Choir, BlowUp! Percussion, Mivos Quartet, Livia Rado, Tema Quartet, Paolo Ravaglia, Quartetto Indaco, Momir Novakovic, Prezioso String Quartet, unassisted fold etc and in important European festivals such as Estonian Music Days, RavennaFestival, highSCORE Festival, UNM Festival, VIPA Festival, Le forme del suono, Commute Festival and others. Alongside classical guitar and piano, he has studied composition, electroacoustic composition and choral conducting at the Conservatorio "Ottorino Respighi". Since 2017, he has lived in Tallinn where he got his master's degree in classical composition studying with Toivo Tulev and Helena Tolve. Since 2019, he works as a production assistant in the highSCORE Festival. In 2023, he is teaching the course Composing with 14th century technique at the Estonian Academy of Music and Theatre.

Lodewijk van der Ree (tenor/koormeister) kasvas üles Hollandis. Ta on õppinud kooridirigeerimist Amsterdami Konservatooriumis Jos Vermunti ja Jos van Veldhoveni juures (bakalaureus) ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias Hirvo Surva käe all (magister, *cum laude*). Ta tunneb suurt huvi renessanssi vokaalpolüfoonia vastu ning armastab teha koostööd heliloojatega, et tuua ettekandele uut muusikat.

Alates 2020. aastast tegutseb Lodewijk Eesti Filharmoonia Kammerkooris nii koormeistri kui ka lauljana. Igapäevase töö kõrval proovisaalis on ta EFKd dirigeerinud ka kontserdil ning salvestusel. Aix-en-Provence'i ooperifestivalil juhatas ta lava taga koori Kaija Saariaho ooperis „Innocence“ (muusikaline juht Susanna Mälkki) ning Richard Wagneri ooperis „Tristan ja Isolde“ (muusikaline juht Sir Simon Rattle), etendustel osales Londoni Sümfooniaorkester.

Lodewijk van der Ree on juhatanud erinevaid koore ja ansambleid Hollandis (Asko Kamerkoor, Collegium Utrecht, Cappella Amsterdam) ning Eestis (Tartu Ülikooli Kammerkoor, kammernaiskoor Sireen, Voces Tallinn). Koos Daniel Reussiga dirigeeris Lodewijk Karlheinz Stockhauseni teost „Engel-Prozessionen“, mis oli osa Hollandi Festivali 2019 „Aus Licht“ suurlavastusest. Lodewijk on pälvinud Hollandi prestiižse Kersjes Fonds dirigendipreemia.

Lodewijk van der Ree (tenor/choirmaster) grew up in the Netherlands. He studied choir conducting at the Conservatory of Amsterdam with Jos Vermunt and Jos van Veldhoven (bachelor) and at the Estonian Academy of Music and Theatre with Hirvo Surva (master, *cum laude*) in Tallinn. He is especially interested in the vocal polyphony of the renaissance, and also loves collaborating with composers to bring new music to life.

Since 2020 he takes on a dual role as both choirmaster and singer with the Estonian Philharmonic Chamber Choir. Besides his daily work in the rehearsals he has conducted EPCC both in concerts and recordings. In the operafestival of Aix-en-Provence he conducted the choir behind the stage in Kaija Saariaho's opera *Innocence* (conductor Susanna Mälkki) and in Richard Wagner's *Tristan und Isolde* (conductor Simon Rattle), with the London Symphony Orchestra in the pit.

Lodewijk van der Ree has conducted several choirs and ensembles in Holland (Asko Kamerkoor, Collegium Utrecht, Cappella Amsterdam) and Estonia (Chamber Choir of the University of Tartu, female chamber choir Sireen, Voces Tallinn). Together with Daniel Reuss Lodewijk conducted performances of Karlheinz Stockhausen's "Engel-Prozessionen" as part of the Holland Festival 2019 production "Aus Licht". In the same year Lodewijk was awarded the prestigious Dutch Kersjes Fonds conductors prize.

Eesti Filharmoonia Kammerkoor (EFK) on kujunenud üheks tuntumaks Eesti muusikakollektiiviks maailmas. EFK asutas 1981. aastal Tõnu Kaljuste, kes oli koori kunstiline juht ja peadirigent kakskümmend aastat. Aastail 2001–2007 jätkas tema tööd Paul Hillier, 2008–2013 Daniel Reuss ning 2014–2021 Kaspars Putniņš. Alates 2021. aasta augustist on koori kunstiline juht taas Tõnu Kaljuste.

Koori repertuaar ulatub gregooriuse laulust kuni 21. sajandi muusikani. Eriline koht on selles juba aastaid olnud eesti heliloojate loomingul (Pärt, Tormis, Tüür, Grigorjeva, Tulev, Kõrvits, Tulse) ja selle tutvustamisel maailmas. Hooaja jooksul annab koor 60–70 kontserti nii kodu- kui ka välismaal.

EFK on teinud koostööd paljude väljapaistvate dirigentide ja orkestritega nagu Claudio Abbado, Helmuth Rilling, Eric Ericson, Neeme Järvi, Paavo Järvi, Marc Minkowski, sir Colin Davis, Gustavo Dudamel, Peter Phillips, Richard Tognetti jt; Londoni Sümfooniaorkester, Mahleri Kammerorkester, Salzburg Camerata, Les Musiciens du Louvre-Grenoble, Philip Glass Ensemble, Frankfurdi Raadio Sümfooniaorkester, Los Angelese Filharmoonikud, Hong Kong Sinfonietta ning Eesti Riiklik Sümfooniaorkester ja Tallinna Kammerorkester.

Koori on kutsunud esinema paljud mainekad festivalid ja kontserdipaigad kogu maailmas, nt BBC Proms, Mozartwoche, Mehhiko Cervantino festival, Aix-en-Provence'i festival, Sydney Ooperimaja, Viini kontserdimaja, Washingtoni Kennedy Keskus, New Yorgi Carnegie Hall, Lincoln Centre ja Metropolitan Kunstimuseum, Los Angelese Walt Disney nim kontserdimaja, Zürichi Tonhalle jt.

Stabiilset kõrgtaset näitavad ka koori salvestised, mida on välja antud ligi 80 koostöös mainekate plaadifirmadega, nagu ECM, Harmonia Mundi, Ondine, BIS Records jt. Need on võitnud erinevaid auhindu, sh kaks

Grammyt: dirigent Paul Hillieriga „Arvo Pärt. Da Pacem” (Harmonia Mundi, 2007) ja dirigent Tõnu Kaljustega „Arvo Pärt. Adam’s Lament” (ECM, 2014). Kokku on EFK salvestisi esitatud Grammy’le 16 korral. Koori plaadistusi ehivad veel teisedki auhinnad, sh Gramophone’i auhind, Diapason d’Or, Preis der Deutschen Schallplattenkritik, de Choc de l’Année Classica jne. 2020. aastal valis BBC muusikaajakiri Classical Music Eesti Filharmoonia Kammerkoori kümne parima koori hulka maailmas.

The **Estonian Philharmonic Chamber Choir** (EPCC) is one of the best-known Estonian music ensembles in the world. The EPCC was founded in 1981 by Tõnu Kaljuste, who was the artistic director and chief conductor for twenty years. In the years 2001–2007, the English musician Paul Hillier took over. Between the years 2008–2013 the artistic director and chief conductor was Daniel Reuss and in the years 2014–2021 Kaspars Putniņš. Since August 2021 the artistic director and chief conductor is Tõnu Kaljuste.

The repertoire of the choir extends from Gregorian chant and baroque to the music of the 21st century, with a special focus on the work of Estonian composers, such as Arvo Pärt, Veljo Tormis, Erkki-Sven Tüür, Galina Grigoryeva, Toivo Tulev, Tõnu Kõrvits, Helena Tulve, and introducing their output to the world. Each season the choir gives about 60–70 concerts both in Estonia and abroad.

The EPCC has cooperated with a number of outstanding conductors including Claudio Abbado, Helmuth Rilling, Eric Ericson, Ward Swingle, Neeme Järvi, Paavo Järvi, Nikolai Alekseyev, Olari Elts, Gregory Rose, Andrew Lawrence-King, Roland Böer, Frieder Bernius, Stephen Layton, Marc Minkowski, Christoph Poppen, Sir Colin Davis, Michael Riesman, Louis Langree, Paul McCreesh, Gottfried von der Goltz, Andrés Orozco-Estrada, Anu Tali, Mirga Gražinytė-Tyla, Peter Phillips, Gustavo Dudamel etc.

The EPCC has also worked with the following world-class orchestras such as the Norwegian, Australian, Lithuanian, Prague and Stuttgart Chamber Orchestras, the London Symphony Orchestra, the Mahler Chamber Orchestra, the Berlin Rundfunk Orchestra, Concerto Copenhagen, Concerto Palatino, the Württemberg Chamber Orchestra, the Salzburg Camerata, Les Musiciens du Louvre-Grenoble, the Philip Glass Ensemble, the North Netherland Symphony Orchestra, the Frankfurt Radio Symphony Orchestra, the Basel Chamber Orchestra, the Sarasota Orchestra, the Los Angeles Philharmonic, the Estonian National Symphony Orchestra and the Tallinn Chamber Orchestra.

The EPCC has been a welcome guest at numerous music festivals and outstanding venues all over the world including the BBC Proms, the Mozartwoche, the Abu Gosh Music Festival, the Hong Kong Arts Festival, the Moscow Easter Festival, the Musikfest Bremen, the Salzburg Festspiele, Mozartwoche, the Edinburgh International Festival, the Festival Aix-en-Provence, the International Cervantino Festival, the Vale of Glamorgan Festival, the Bergen International Festival, the Schleswig-Holstein Musik Festival, the Sydney Opera House, Wiener Konzerthaus, the Royal Concertgebouw in Amsterdam, Versailles Opéra Royal, Palau de la Musica in Barcelona, LSO St Luke's and Barbina Centre in London, the Esplanade in Singapore, the Flagey in Brussels, the Kennedy Centre in Washington, the Lincoln Centre and Carnegie Hall in New York, the Walt Disney Concert Hall in Los Angeles etc.

Another important aspect in the choir's life is recording music (for ECM, Virgin Classics, Carus, Harmonia Mundi and Ondine), resulting in various award-winning CDs. The EPCC recordings have twice won a Grammy-Award for Best Choral Performance: in 2007 for the album of Arvo Pärt's *Da Pacem* (Harmonia Mundi) with conductor Paul Hillier and Arvo Pärt's *Adam's Lament* (ECM) with conductor Tõnu Kaljuste. All in all, the choir

has 16 Grammy nominations with works by Arvo Pärt, Erkki-Sven Tüür and the music from the Nordic countries. In 2018 the recording „Schnittke – Psalms of Repentance. Pärt – Magnificat & Nunc dimittis“ (BIS), conducted by Kaspars Putniņš, won Gramophone Award. The EPCC recordings have also won the award Diapason d’Or, Preis der Deutschen Schallplattenkritik, Danish Music Award, de Choc de l’Année Classica 2014, and more. In 2020 BBC Music Magazine has named EPCC as one of the 10 best choirs in the world.

Raplas sündinud muusik **Kaija Lukas** tunnetab kirglikult klassikalise muusika ilu ja tervendavat jõudu ning on pühendanud oma elu sellele, et inspireerida nii paljusid kui võimalik. Kirgliku kammermuusikuna mängib Lukas nii viulit kui ka violat professionaalsetes ansamblites üle Euroopa, sh The English Chamber Orchestra, Amsterdam Sinfonietta, Tallinna Kammerorkester, Hollandi Kammerorkester, Kuninglik Filharmooniaorkester (Royal Philharmonic Orchestra). Ta on mänginud ka Pavao, Idomeneo ja Piatti keelpillikvartettidega. Lukas on Tallinna Kammerorkestri solistina ning on ka erinevate kammeransamblite liige, sealhulgas Bridge Ensemble, mille eesmärk on avastada uut muusikat, alternatiivseid esinemispaiku ja tuua publikuni värskeid kontserdiprogramme. Kaija Lukas on võitnud mitmeid auhindu riiklikel ja rahvusvahelistel konkurssidel, sealhulgas konkursil „Remember Enescu“ Rumeenias, Aram Hatšaturjani konkursil Armeenias ja Eesti riiklikel konkurssidel. Ta osaleb regulaarselt Londoni Jigsaw kammermuusikasarjas.

Lukase õpiteekond algas Rapla Muusikakoolis ja Tallinna Muusikakeskkoolis. Seejärel omandas ta bakalaureuse- ja magistrikraadi Londonis Guildhalli muusika- ja teatrikoolis, täiendavad diplomid pälvis Philadelphias Temple'i ülikoolis ning Salzburgis Mozarteumis. Pärast pikka välismaal oldud aega on Lukasel suur rõõm taas Eestis töötada ning panustada aktiivselt kodumaa kontserdiellu. Ta töötab ERSOs ning õpetab

MUBAs. Külaliskontsermeistrina on Lukas mänginud ERSO, Pärnu Linnaorkestri ning Vanemuise teatri sümfooniaorkestriga, samuti Tapiola Sinfoniettaiga Soomes.

Kaija Lukas was born in Rapla. She is passionate about the beauty and healing power of classical music and has dedicated her life to making this music come alive, to inspire love and wonder in as many people as possible. Lukas is passionate about chamber music and plays both violin and viola for various professional ensembles throughout Europe including The English Chamber Orchestra, Amsterdam Sinfonietta, Tallinn Chamber Orchestra, Netherlands Chamber Orchestra, Royal Philharmonic Orchestra, Paris Chamber Orchestra and the Le Jeune string trio. She has also played with the Pavao, Idomeneo and Piatti String Quartets. Lukas has been as a soloist with the Tallinn Chamber Orchestra and is also a member of various chamber ensembles including the Bridge Ensemble with whom she explores new music, alternative venues, and innovative programs.

Lukas began her musical education at the Rapla Music School and Tallinn Music High School. She went on to complete her undergraduate and master's degrees at the Guildhall School of Music and Drama in London with additional diplomas from Temple University in Philadelphia and at the Mozarteum in Salzburg. Lukas has won several prizes at national and international competitions including „Remember Enescu“ in Romania, Aram Khachaturian competition in Armenia and at the National competitions of Estonia. Kaija Lukas is a regular member of the Jigsaw Chamber Music Series in London.

Momir Novaković on Serbiast pärit ja Eestis tegutsev klassikaline akordionist. Ta on tuntud solisti ja kammermuusikuna, kes esineb erinevatel festivalidel ja sündmustel üle maailma. Samuti õpetab atakordioni Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias ning Lasnamäe muusikakoolis. Novaković on võitnud üle 40 auhinna rahvusvahelistel

muusikakonkurssidel, sh suurimate tunnustustena esikoht Coupe Mondiale klassikalise akordioni konkursil Glasgow's Šotimaal (2008) ja II koht rahvusvahelisel akordionikonkursil „Città di Castelfidardo“ Itaalias. Novaković on lõpetanud kiitusega Serbia kõige mainekama kooli akordioni alal – Kragujevac muusikakooli Miljan Bjeletici klassis. Magistrikraadi omandas ta Conservatorio della Svizzera Italianas Luganos (Šveits) prof Leslaw Skorski juures.

Momir Novaković karjääri on toetanud Fritz Gerberi fond Baselis ja HRH Princess Elizabeth of Yugoslavia. Ta on olnud osa paljudest ansamblitest, sh väljapaistev Trio Ambassador (koos viiuli ja tšelloga), ning teinud koostööd mitmete nüüdisheliloojatega nagu Nadir Vassena, Wolfgang Rhim, Alisson Kruusmaa, Elo Masing, Mattias Steinhauer, Giovanni Santini, Alessio Sabella, Tamara Basaric ja teised. Momir Novaković on toonud esiettekandele kaasaegseid akordioniteoseid ning hetkel keskendub Eesti klassikalise akordioni originaalrepertuaari rikastamisele. Ta on rahvusvahalise sündmuse Accordionfest Estonia kaasasutaja ja kunstiline juht, mis koondab maailma tippakordioniste iga aasta Tallinna. Novaković mängib akordionimudelil Extreme X, mille on valmistanud Scandalli Accordions (Castelfidardo, Itaalia).

Momir Novaković is classical accordionist of Serbian origin, based in Estonia. Momir is known as a soloist and chamber musician who performed in various festivals and occasions across the world. He is currently teaching accordion at the Estonian Academy of Music and Theatre as well as in Lasnamäe music school in Tallinn. Momir has won over 40 awards in international music competitions. In 2008 he won the Coupe Mondiale competition for classical accordion in Glasgow, Scotland and took the 2nd place on the international accordion competition “Città di Castelfidardo” in Italy, which are the highlights of his competition carrier. Momir has graduated with distinction from Serbia's most prestigious accordion high school, Kragujevac Music School, studying in the class of Miljan Bjeletic. At

Conservatorio della Svizzera Italiana in Lugano, Switzerland, he gained the title of Master in Arts of Music with professor Leslaw Skorski.

Momir Novakovic's artistic formation was supported by the Fritz Gerber foundation from Basel and by HRH Princess Elizabeth of Yugoslavia. He was part of many ensembles, including the distinctive Trio Ambassador with violin and cello, and has collaborated with several composers of modern classical music such as Nadir Vassena, Wolfgang Rhim, Alisson Kruusmaa, Elo Masing, Mattias Steinhauer, Giovanni Santini, Alessio Sabella, Tamara Basaric and others. Momir Novakovic has premiered many contemporary music works for accordion and he is currently focused on enriching the Estonian original repertoire for classical accordion. He is artistic director and co-founder of the Accordionfest Estonia, an international event that gathers world's top tier accordionists every year in Tallinn. Momir Novakovic performs with the accordion model "Extreme X" that has been made for him by Scandalli Accordions in Castelfidardo, Italy.

This project is funded by EMTASTRA, under the patronage of Ambasciata d'Italia—Tallinn and Centro Nazionale di Studi Leopardiani (Recanati, Italy).

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

EESTI MUUSIKA-
JA TEATRIAKADEEMIA

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia kontserdi- ja etenduskeskus

eamt.ee

emtasaalid.ee

facebook.com/muusikaakadeemia